

HENRY LAURENS, *Les Origines Intellectuelles de l'Expédition d'Égypte Orientalisme Islamisant en France (1698-1798)*, İstanbul-Paris 1987, 260 sayfa. İstanbul'daki Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü'nün (Institut Français d'Études Anatoliennes), 'Varia Turcica' adlı dizisinin 5'inci cildir. Ederi yazılı değil. Kataloglarda 170 Fransız frangı gösterilmiştir. Satışı İsis yayıncılık tarafından üstlenilmiş.

İstanbul'daki Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü bir süreden beri yaptığı sürpriz yayınlara bir yenisini katmış bulunuyor. Geleneksel kalıpları ve başlıkları bir kenara atıp, yeni konu ve yorumlarla ortaya çıkan neşriyatından bir tanesi elimizdedir. Doğu hakkındaki bilgilerin yeniden değerlendirildiği bu eser, kullanılan kitapların bir tarih dökümünü de yaparak, değişik sonuçlara varmaktadır.

Fransızlar kültür alanına epey yenilik getirdiler. Çok eski devirlerden başlattıkları Doğu öğrenme, yani orientalizm çalışmalarında da hep önde bulundular; bir süre önce de Türkoloji alanında büyük atılımlar yaptılar. Bunu da dört asırdan beri sürdürdükleri çabaları sonunda gerçekleştirdiler. Meydana getirdikleri eserler, sonradan büyük bir kültür birikimi yarattı ve şimdi de araştırma konusu olmaktadır. Eser, yüz senelik bir zaman zarfında Fransa'da Doğu hakkında yapılan çalışmaları gözönünde tutarak, gelişme kavramı üzerinde durmaktadır.

Kitap onbir bölüme ayrılmış, ayrıca uzun bir giriş ile onunla boy ölçüşen bir sonuç bölümünden başka, kaynak, katkılar ve bibliyografya ile zenginleştirilmiştir. Sayfa 18 ile 20 arasında, son yıllarda pek moda olan grafik işlemleri konulmuştur.

Eserde bir kişi veya çevreyi aramak yerine belirli bir kültür evresi yönünü aramak daha kolay gelecektir. Kişiler dizini olmadığı için, böyle zahmetli bir işin kaçınılmazlığına bir kere daha değinmeliyiz. Aranıldığı zaman umulmadık bilgiler ve kayıtlarla karşılaşırız. Bilhassa çağdaş gazetelerden alınma bilgilerin özeti bile bir kaynak niteliğindedir ve oralarda çalışma fırsatı bulamayanlar için iyi bir kılavuzdur. Bir toplumun, başka bir toplum nasıl gördüğü konusu uzun zamandan beri tartışılan mevzular arasındadır. Şimdi bu kitap sayesinde, yeni bir yöntem arayışı içine girmiş bulunuyoruz.

Önemli olan kısım, muhakkak kaynak bilgisi için verilen sıralamadır (s.193-237). 1698 yılından başlayarak Lâtince ve Fransızca olarak Doğu hakkında yapılmış eserlerin künyeleri verilmiştir. Seyyahların da eserleri ayrıca belirtilmiştir. Yıllarca yaptıkları gözlemleri kaleme alan ve sonra da yayınlanan seyyahlar, bilhassa Yeniçağ tarihi mütehassıslarına vazgeçilmez bir kaynak yaratmışlardır. Çoğu zaman hissi yönleri ağır basıp, lüzumsuz bilgiler ile de dolurmakla beraber, gene de gözlemleri her zaman için geçerliliğini korumaktadır. Şimdi bu kitap içinde kronolojik olarak bu eserlerin varlıklarından haberdarız.

Böyle bir eserin meydana getirilmesi, sosyal bilimlerde yapılanla yetinilmeyip, yeni kaynaklar arama, ayrıca kaynakların nasıl incelenmesi gerektiğini de ortaya koymasından bakımından yol gösterici olmaktadır. Fransa, Mısır seferine başlamadan önce, bu yörenin geçmişini ve özelliğini öğrenme yanında, beraberinde götürdüğü bir takım ilim adamları sayesinde yeni bilgiler edindi. Fakat bir asır önceki çabaların hangi evrede olduğu, İslâm

dinini benimsemiş Türk toplumunun hangi koşullar içinde bulunduğu en iyi şekilde Fransız gözlemciler tarafından izlenmişti. Eserde bölümler halinde bu evre ele alınmakta ve Fransa içinde yaşayan aydınların nasıl bir yargıya sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Devletin gücü, devlet mekanizmasının işlemesi, özellikler ve kültür düzeyi bir Batılı tarafından nasıl görüldüğü üzerinde durmaktadır. Tek ayrıldığımız taraf, Osmanlı kaynaklarının da, velev ki sathi de olsa ele alınmasıydı. Türkler o tarihlerde yeni atılımlar içinde bulunuyorlardı. Karlofça Andlaşmasının getirdiği sarsıntı devleti yeni yöntemler aramağa sevk etmişti. En azından bunlara değinilmesini isterdik. Fransız gözlemciler arasında takdir hisleri ile dolu olanlar kadar, belirli olumsuz önyargılara sahip olanların sayısı da az değildi. Bunda 16'ıncı asırda Türklerin yarattığı güçlü etkinin büyük payı bulunmaktadır. İlerde yapılacak yeni bir yayında bu özelliklerin ihmal edilmemesini bekleriz. Bu ülke araştırmacıları bu kaçınılmaz işi başaracak insanlarla doludur. Tarihimiz ve kültür çalışmalarımız için çok sayıda malzeme toplayan Fransızlar, kitaplıklarında dolu olan malzemeyi bilim dünyasına başarıyla sunarken, tek taraflı kalmamaları temenni olunur.

Böyle özgün bir çalışmayı kazandıranların yeni çalışmalarını geciktirmemelerini beklerken, onları kutlamaktan geri kalamayız.

Doç. DR. MAHMUT H. ŞAKİROĞLU

